

**VÝKLAD LITURGIE
SV. JANA ZLATOÚSTÉHO.**

Nihil obstat.

**Can. Dr. Jos. Hanuš,
Censor.**

Pragae, die 5. Mai 1925.

**† Antonius Podlaha,
Episcopus Paphien.,
Vicarius Generalis.**

N. 1756.

Mše svatá

podle východního obřadu řecko-slovanského.

V církvi katolické slouží se mše sv. různým obřadem čili ritem. V Rusku na př. kromě západního čili latinského užívá se též východního obřadu řeckoslovanského i armenského, jenž obojí je znám i v Haliči. Řeckoslovanský obřad nazývá se u nás v obecné mluvě uniatským, protože ho užívají „uniaté“ čili sjednocení, t. j. ti, kteří byli buď sami pravoslavní a pak spojili se s církví katolickou, anebo měli sice pravoslavné předky, sami však jsou už katolíky; ale i tito i oni stávající se katolíky nezaměnili svého starobylého východního obřadu za ritus latinský, jehož katolíci jinak všeobecně používají.

Mše sv. sloužené katolickým knězem v jakémkoli ritu jsou stejně svaté i velké a přinášejí nám s nebe tutéž milost. Kdo tedy je zbožně přítomen kterékoli z nich, učiní zadost požadavku 2. přikázání církevního: „v neděle a zasvěcené svátky celou mši sv. pobožně slyšeti“. Mimo to při mši sv. každého ritu rozeznáváme tytéž hlavní části, t. j. přípravou s obětováním chleba a vína, proměňování jako hlavní okamžik a pak přijímání Nejsv. Svátosti knězem, po příp. knězem a věřícími.

V jednotlivostech se mše sv. rozličných obřadů ovšem od sebe různí a to jak jazykem při nich užívaným tak i pořadem modliteb a úkonů vedlejších; dělí se tedy také různě na menší části.

Obřad řeckoslovanský nazývá se tak proto, že užívá v liturgii, t. j. při službách Božích jazyka slovanského (proto se říká, že „liturgickým jazykem tohoto obřadu je jazyk slovanský“, jak jej v podstatě zavedli sv. Cyril a Metoděj) a že sestavení obřadů a modliteb je v něm takové, jaké bylo ve

starých řeckých kostelích. Patří proto k obřadům východním, t. j. na křesťanském východě užívaným (odtud se někdy říká též „mše východní“).

Mše sv. tohoto obřadu opírá se podle tradice čili ústního podání o liturgii složenou apoštolem Jakubem Mladším, prvním biskupem jerusalemským. Konečnou úpravu dali jí však církevní otcové sv. Basil Vel., biskup v Caesarei v Malé Asii, a sv. Jan Zlatoústý, patriarcha cařihradský, kteří oba žili ve IV. stol. po Kristu. Mše sv. čili liturgie sv. Basilia liší se od liturgie sv. Jana Zlatoústého hlavně značně delšími modlitbami; slouží se zřídka (10krát do roka). Ve dny postní obřad řecký nakučuje často sloužení liturgie sv. Řehoře Velikého, papeže († 604). Avšak tato liturgie není opravdovou mší, protože se v ní nekoná konsekrace čili proměňování; hostie před tím dnem dříve konsekrovaná se tu toliko používá stejně jako se to děje v ritu latinském na Velký pátek (při t. zv. missa praesanctificatorum, t. j. mše napřed posvěcených částek). Jinak tedy nejčastěji slouží se mše sv. čili litur-

gie sv. Jana Zlatoústého, jejíž postup a výklad zde podáváme.

* * *

Modlitby přípravné, které kněží latinského ritu konají v sakristii při oblékání bohoslužebných rouch, při mši východní konají se u oltáře, avšak bez bohoslužebných rouch. Tato si kněz obléká před koncem přípravných modliteb buď u oltáře nebo v sakristii a pak začíná bohoslužba čili liturgie, jež se dělí na tři části: I. „proskomidii“, II. „mši katechumenů“ a III. „mši věřících“. Kdo chce vyhověti požadavku „býti zbožně přítomnu celé mši sv. v neděle a svátky“, ten má býti aspoň na celých dvou posledních (II. a III.) částech sv. liturgie dle vých. obřadu.

*

I. Proskomidia (= přinesení obětního chleba a vína) koná se u bočního oltářiku zvaného žrtveník; není-li ho, pak po boční straně mešního oltáře a to na straně evangelní. Kněz vykrojí tu t. zv. kopím z obětního chleba zva-

ného prosfora (druhdy jej přinášivali věřící) a klade na patenu čili diskos částky, jež mají býti konsekrovány, odříkávaje při tom modlitby, vzpomínaje života a muk Spasitelových a odporučuje Pánu Bohu celou sv. církev na zemi i v očistci a dovolávaje se příměly svatých v nebi. Do kalicha vlévá víno a vodu. Všechno to zastupuje obětování (offertorium) obřadu římského. — Přichystaná oběť pokrývá se závoji zvanými aër, vzduch za okuřování kadidlem a odříkávání příslušných modliteb; okuřuje se též žrtveník a hlavní oltář i celý presbytář, t. j. místo, kde stojí oltář; při slavné mši sv. pak celý kostel.

Potom začíná

II. mše katechumenů (čili oglašených), t. j. ta část nejsv. Oběti, po kterou bývalo dovoleno zůstávati v kostele „katechumenům“ připravujícím se k přijetí sv. křtu.

1. Kněz stojí uprostřed před oltářem odříkává potichu se vztaženými rukama krátkou modlitbu, odpovídající latin-

skému „*Gloria in excelsis Deo*“ = „Sláva na výsostech Bohu“. Tato modlitba připomíná nám narození Pána Ježíše, při němž ta slova pěli andělé.

2. Kněz zpívá: *Blahoslavěno carstvo Otca i Syna* atd. a ektenije (podobné našim litaním), vyzývající k modlitbě za potřeby církve a věřících. Tato ektenije nazývá se velkou a začíná se slovy: *Mirom Hospodu pomolimsja* (t. j. v míru k Hospodinu modleme se)! Po každém vyzvání ministrant, po příp. chor (sbor zpěváků) odpovídá: *Hospodi pomiluj* (řecky: Kyrie eleison, t. j. Pane, smiluj se)! Ektenije se pak končí vyzváním Nejsv. Panny a všech svatých opakujícím se též v dalších modlitbách.

3. Zpívají se tři „antifony“ složené podle vzoru žalmů a to: *Blahoslavi, duše moja, Hospoda* (t. j. velebiž, duše moje, Hospodina atd.) — *Chvali, duše moja, Hospoda* atd. — *Vo carstviji tvojem pomiani nas, Hospodi* (t. j. V království svém rozpomeň se na nás, Hospodine atd.) a mezi nimi jiné krátké modlitby a vyzvání. Modlitba *Jednorodnyj Syne* po druhé antifoně připo-

míná svědectví dané Pánu Ježíši Nejsv. Trojicí ve chvíli jeho křtu.

4. Po třetí antifoně koná se při slavných mších t. zv. „*malyj vchod*“, t. j. přinesení knihy evangelií skrz severní dveře knězem, před nímž jde ministrant s hořící svící až před prostřední dveře, zatím co kněz vejde k oltáři. Připomíná to počátek veřejného života Pána Ježíše.

5. Po hlasitém vzývání *Prémudrost, prosti!* zpívají se „tropari“ čili krátké proměnlivé hymny přizpůsobené církevní slavnosti dotyčného dne a po nich zpívá kněz verš: *Jako svjat jesi, Bože naš* atd. a ministrant, po příp. chór odpovídá: *Amin* a hned začíná *Svjatyj Bože!*

6. Čtení z knihy Skutků Apoštolských anebo z některého jiného listu kanonického (což dělá ministrant anebo někdo z chóru) a o něco později po okouření oltáře kadidlem čtení evangelia (což zase koná kněz stoje před středem oltáře) připomínají učení Pána Ježíše a celou jeho činnost misijní. Před evangeliem obrácen k lidu kněz

volá: *Prémudrost, prosti, uslyším svjatoeho evandělíja*, to znamená: Předvěčná moudrost (má promluvit), povstaňme a poslyšme (slova) svatého evangelia!

7. Po evangelíu zpívá se nová ekteníje t. zv. opakovaná, protože verš *Hospodi pomiluj* opakuje se v ní při jednotlivých vzýváních třikrát; — přidává se k ní malá ekteníje a modlitby, z nichž jedna je za duše v očistci, když se mše sv. slouží za zemřelé.

8. Výzvou *Pomolite sja, oglašeníji, Hospodevi* (t. j. „pomodlete se, katechumeni, k Hospodinu“) začíná se ekteníje a modlitba za katechumeny a na konec dodává kněz: *Jelici oglašeníji izidite* (t. j. „kdokoli je mezi vámi katechumen [nepokřtěn], ať vyjde ven!“). Podle nynější všeobecně platné praxe církevní je však dovoleno nepokřtěným, jinověrcům a ve výjimečných případech i veřejným hříšníkům, aby byli přítomni celé mši sv.; uvedené však vyzvání má připomenouti mezi nimi těm, jejichž svědomí je obtíženo hříchy, aby před nadcházející chvílí příchodu

Pána Ježíše na oltář připravili svá srdce aspoň aktem pokory a lítosti na pohled i pro ně zabitého Beránka bez poskvrny. — Na konec modlitby za katechumeny rozprostírá kněz „antimins“ čili roušku s namalovanou podobou Krista do hrobu uloženého, v níž jsou zašity ostatky svatých. Na něj mají býti v brzku položeny posv. nádoby s přichystanou obětí.

III Mše věřících je hlavní částí nejsv. Oběti zrovna tak jako v západním obřadu. Dá se rozdělit na tři menší části a sice na A) část před kánonem, B) kánon a C) přijímání.

A) Část před kánonem. 1. Po několika modlitbách za věřící následuje 2. t. zv. hymnus cherubínů (lže cheruvimy, t j. my, kteříž tajemně cherubíny představujeme atd.), který zpívá lid, po příp. chór nebo ministrant a koná se t zv. „velikyj vchod“, t j. slavné přenesení obětní hostie a vína se žrtveniku skrz severní a pak královské (prostřední) dveře na velký oltář (pre stol), po příp. jen se strany evangelní doprostřed oltáře. To

připomíná slavný vjezd Pána Ježíše do Jerusalema před hořkou mukou.

Kněz snímá závoj č. vozduch, pokrývající posv. nádoby, tyto bere do rukou a obrácen k lidu hlasitě poroučí Bohu Sv Otce, místního biskupa, veškeré duchovenstvo, vladaře a věřící lid a žehná přítomné kalichem a paténou. Následuje okuřování oběti kadidlem a chór (ministrant) zpívá zakončení cherubínského hymnu: *Jako da carja vsěch*, t. j. abychom krále všech (přijmouti mohli atd.). V této modlitbě mimo jiné se též praví: všech pravoslavných christjan, t. j. všech pravoslavných křesťanů. „Pravoslavnými“ nazývají se tu lidé „právě“ t. j. pravověrně vyznávající a chválící („slavící“) Boha. V latinské mši v tomtéž významu užívá se zase názvu „orthodoxus“.

3. Dále je t. zv. ektenije pro sebná začínající slovy: *Ispolnim molitvu našu Hospodevi*, t. j. vykonejme modlitbu svou k Hospodinu! Po první její části odříkává kněz modlitbu: *Hospodi Bože Vseđeržitelju*, t. j. Hospodine Bože, vševědoucí Vládče atd.,

která odpovídá modlitbám konaným při naší mši při obětování chleba a vína a hned po něm. V druhé části ektenije odpovídá se po každém verši: *Podaj Hospodi! t. j. Dejž ó Pane!*

4. Po ekteniji odhaluje se oběť a kněz povívaje nad ní déle velem kalicha t. zv. vzduchem (což symbolicky představuje působení milostí Ducha Sv.), odřikává mezi tím vyznání víry (*Credo*) t. zv. nicejskocařihradské, v němž u sjednocených Rusů s dovolením Sv. Otce neříká se sporné *Filioque* (i Syna). Po něm žehná lidu, načež po vzýváních podobných oněm v naší mši (*Sursum corda... Gratias agamus...*) modlí se potichu t. zv. *prae-faci*, kterou zakončuje hlasitě a ministrant nebo chór odpovídá: *Svjat, svjat, svjat* čili svatý atd., což zovou na východě *pobědnaja pěsň*, t. j. vítězná píseň.

B) K á n o n. 1. K o n s e k r a c e : Slova proměňování nejprve nad chlebem [*Primate, jadite. Sije jest tělo moje, ježe za vy lomimoje vo ostavljenie grěchov, t. j. vezměte a jezte. Toto Jest tělo mé, které za vás vydává se*

na odpuštění hříchů.] a pak nad vínem v kalichu [Pijte ot něja vsi. Sija jest krov moja, novago zavěta, jaže za vy i za mnogy izlivajemaja vo ostavljenije grěchov, t. j. pijte z něho všichni. Toto jest krev má nového zákona, která za vás a za mnohé prolévá se na odpuštění hříchů.] kněz zpívá hlasitě a zřetelně. (Smrt Pána Ježíše.) Chór (lid, ministrant odpovídá: *Amin.* Teprve po vykonaných poklonách a vzpomínkách pozdvihuje kněz zároveň kalich i patěnu s Nejsv. Svátostí složiv ruce křížem a zpívá: *Tvoja ot tvojich Tebě prinosjašče o vsěch i za vsja*, t. j. přinášejíce Tobě jménem všech a za všechny dary z udělených nám Tebou a Tobě patřících atd. Ministrant (chór) pak odpovídá: *Tebě pojem, Tebe blahoslavim, Hospodi, i molim Ti sja, Bože naš*, t. j. Tobě přejeme, Tebe velebíme, Hospodine, a k Tobě se modlíme, Bože náš.

2. Kněz se zdviženýma rukama a žehnaje Nejsv. Svátost odřikává potichu t. zv. epiklesi čili vzývání Ducha Sv. a potom

3. vzývá svaté všechny, zvláště pak (nahlas) Bohorodičku (tu okuňuje se Nejsv. Oběť) a konečně

4. modlí se za zemřelé, potom za živé, uváděje zejména ty, které chce zvláště doporučiti Pánu Bohu.

C) Sv. přijímání. 1. Poslední část mše věřících uvádí nová ektenije prosebná, začínající slovy: *I da budut milosti velikaho Boha i Spasa našeho Izusa Christa so vsěmi vami*, t. j. kéž jsou milosti atd. Přerušuje ji modlitba za hodnou přípravu k sv. přijímání a na konec kněz zpívá: *I spodobi nas, Vladyko* („učiň nás hodnými, Pane“) *so děrznovenijem, neosuždeno* („abychom s důvěrou, neodsouzeně“) *směti prizyvati Tebe, nebesnaho Boha Otca i hlaholati* („směli vzývati Tebe, nebeského Boha Otce, i říkati): — lid (ministrant nebo chór) modlí se O t ě n á š . . .

2. Po několika dalších modlitbách pozdvihuje kněz Nejsv. Svátost zpívaje při tom: *Svjataja svjatym*, t. j. svaté svatým, čímž připomíná, že sv. přijímání je jen pro ty, kdož jsou v posvěcující milosti (v lat. ritu odpovídá

tomu maličké pozdvižení před samým Pater noster).

3. Láme se Hostie (č. Agnec) na 4 části a jedna se smísí s Nejsv. Krví Páně (jako v lat. obřadu hned po Pater noster) v kalichu, do něhož se pak přilévá trochu horké vody (symbol to vřelé víry).

4. Kněz pochýlen koná přípravné modlitby a přijímá pak nejprve Tělo a pak Krev Páně. (Z mrtvých vstání Páně.) Všichni katolíci mají právo přistupovati k sv. přijímání udílenému podle kteréhokoli církevního obřadu, ovšem jen katolickým knězem. Toliko velikonoční povinné sv. přijímání, je-li to možno, jest vykonati podle toho obřadu (buď západního nebo východního), k němuž každý z nás náleží (Can. 866, § 1, 2.)

5. Ti, kdož chtějí jíti k sv. přijímání, mají přistoupiti k oltáři, když se kněz obrátí k lidu s kalichem v rukou a hlasitě zazpívá: *So strachom božijim i s věroju pristupitě*. Chór odpovídá: *Blahoslaven gradyj vo imja hospodně, Boh Hospod javisja nam, t. j. požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně,*

Bůh Hospodin, i zjevil se nám. Kněz modlí se hlasitě modlitby před přijímáním, které dlužno po něm s celým srdcem opakovati s hlubokou zbožností. Přijímá se dle východního způsobu v stoje, může se ale i dle našeho v kleče a sice před ikonostasem a s rukama na prsou skříženými. Poněvadž se sv. přijímání podle vých. obřadu podává lžičkou, je třeba nadzvednouti vysoko tvář, hlavu nachýliti poněkud dozadu a ústa dobře otevřít (jazyka však nevysouvati), aby mohl kněz částičku sv. Hostie navlhčenou ve sv. Krvi pohodlně vložit do úst, aniž by se dotekl lžičkou rtů nebo jazyka. Pak je třeba ústa ihned zavřít, políbiti okraj kalicha, když jej kněz podá, hluboce se ukloniti a to i před ikonou Bohorodičky a postoupiti jiným místo.

6. Po udělení sv. přijímání obrací se kněz dvakrát k lidu že h n a j e N e j s v. Svátostí a požívá všechno, co zůstalo v kalichu (Nanebevstoupení Páně).

7. Po krátké ektenii děkovně zpívá kněz: *S mirom izyděm* (t. j. v po-

koji odejděme -- Ite, missa est), schází se stupňů a modlí se t. zv. za presbyteriální modlitbu (odřikává se totiž za presbyteriem neboli kněžištěm), pak uděluje lidu od oltáře rukou poslední požehnání zpívaje: *Blahoslavenije hospodnje na vas, toho blahodatju i čelověkolubjem vsěhda, nyně i prisno i vo věky věkov* (t. j. Požehnání Páně na vás, díky Jeho milosti a lásce k lidem stále, nyní i vždycky i na věky věkův).

8. Tu, kde je zvyk, rozdávají se částky posvěceného chleba čili prosfory, čemuž se říká antidor (vzájemný dar); připomíná to starokřesťanské „hody lásky“ (řecky agapé), k nimž zvali zámožnější chudšasy po skončených službách božích.

9. Poslední modlitba, kterou kněz koná obrácen k lidu, nazývá se „ot-pust“ (propuštění přítomných). Po ní přidává se někdy zpěv *Mnogaja ljeta za živé anebo Věčnaja pamjet' za mrtvé*.

Chrá m (cerkov), řádně zřízený dle předpisů církve východní a to i sjednocené, staví se dle možnosti k východu, odkud nám vzešla spása a dělí se na

a) p r i t v o r (čili papertu), t. j. část poblíž hlavního vchodu, kde je skříň se svícemi a náboženskými knihami. Druhdy stávali tu katechumeni;

b) s t ř e d c h r á m u, jehož přední část před oltářem zove se s o l e j a, na níž uprostřed bývá a m b o n, t. j. okrouhlé, stupňovitě povýšené místo, na němž konají se ektenie, evangelium i kázání. — Po pravé i levé straně soleje je po l a n a l o g i u, t. j. pultu, na němž k uctění vyloženy jsou posv. obrazy. Na nízkém stolku uprostřed vyloženo je za týmž účelem evangelium. — Střed chrámu od oltáře (t. j. presbytář č. kněžiště) dělí i k o n o s t a s, t. j. vysoká dřevěná příčná stěna, bo-

hatě ozdobená ikonami čili obrazy. Má troji dveře. Prostřední dvoukřídelné zastřeny jsou závěsami z barevné látky a zovou se svatá čili carská vrata (t. j. královské dveře); svatá, že skrze ně se nosí svaté přijímání věřícím, carská pak, že skrze ně možno na oltáři pod způsobami chleba a vína spatřiti Krále (čili podle vých. zvyku vyjadřování Cara) slávy Ježíše Krista. Skrze ně smí choditi biskup a kněží, pokud jsou oblečeni v obřadní roucha. Na křídlech těchto dveří je obraz arch. Gabriela zvěstujícího poselství Panně Marii (někdy ještě i jiné obrazy). Poboční dveře po evangelní straně, zvané severní, a po epištolní straně, zvané jižní, mívají na sobě ikony buď archandělů anebo arcijáhnů. V pravo od carských vrat je ikona Spasitele a v levo Bohorodičky, nad nimi pak Poslední večeře Páně. Kde je ikonostas vysoký, tam další řadu ikon výše položených tvoří výjevy ze života Páně, potom P. Marie, sv. apoštolů a proroků. Na vrcholku pak

vždy bývá vztýčen sv. kříž s postavami Bohorodičky, sv. Jana a p.;

c) oltář, t. j. povýšené kněžiště za ikonostasem, kde je α) vlastní oltář krychlového tvaru, zvaný prestol, jež lze spatřiti skrz carská vrata, β) poboční oltářík na evangelní straně, zvaný žrtvenik (t. j. obětní oltář), a γ) trůn (gornije město) pro biskupa za prestolem.

Prestol je vespod pokryt bílým plátnem, zvaným sračica, a navrch barevným rouchem, zvaným inditija. Toto má vpředu vyšitý kříž. Na prestolu umístěn je především svatostánek čili darochranitelnica, evangeliář, kříž, antimins (jako naše altare portatile, přenosný oltář) zabalený v iliton, svícny dikir a trikir a za oltářem nebo na něm sedmiramenný svícen.

Na žrtvenik stejně jako prestol pokrytý klade se chléb a víno přichystané pro sv. liturgii. Mimo to je tu kříž, svícen, kalich, diskos (paténa) s hvězdící, houbička, tácek s nádobkou na vodu, talíř s prosforou (t. j. hostií z kvašené

pšeničné mouky), k o p í a l ž i č k a. Na stěně kolem bývají ikony.

Na čelní stěně bývá obraz buď kříže nebo Krista z mrtvých vstavšího nebo v nebeské slávě jsoucího anebo aspoň ikona Bohorodičky.

Kněz (svjaščeník) obléká k sv. liturgii na sebe stichar (alba barevná), narukvice, pojas (cingulum), epitrachilj (širokou a dlouhou štolu), nabedrenik (po pravém boku se zavěsí) a konečně vrchní roucho felon (ornát podobající se tvarem spíš pluviálu).

Přísluhující knězi ať psalomščik (žaltářník) nebo diakon (jáhen) obléká se ve stichar.

Knihy bohoslužebné jsou evangeliář, apoštolář, žaltář, pak služebnik, časoslov, oktoich, minej, triod, třěbnik a j.

U Rusů sjednocených se při posv. liturgii nezvoní.

Hlava se sklání a kleká se na vyzvání sloužícího kněze.

Ani kněz ani věřící jinak před Nejsv. Svátostí neklekají, nýbrž jen hluboce

se kloní, žehnajíce se sv. křížem třikrát.

Při bohoslužbě se podle vých. zvyku ponejvíce stojí; proto jsou chrámy na východě bez lavic. Usedají jen staré osoby.

Okuřování kadidlem oltáře, obětních darů, ikon i věřících je časté; třeba se při tom jen ukloniti.

Kněz žehná ve způsobě kříže často; věřící se při tom pokřizují.

Při zpívané liturgii odpovídá knězi buď lid sám nebo sbor pěvecký.

Závěsa v carských vratech se zavírá při liturgii po hymnu cherubínském a pak hned po Otčenáši.

* * *

Kdo chceš s velikým duchovním užitkem obcovati mši sv. čili liturgii podle řeckoslovanského obřadu, přečti si buď doma, anebo v kostele podle stručného vysvětlení této knížečky sleduj postupně posvátné tyto úkony a to ti umožní, abys miluje svůj obřad západní, měl k starobylému obřadu vý-

chodnímu aspoň plně zaslouženou posvátnou úctu.

Ježto pak i kněz sloužící sv. liturgii několikrát se při ní modlí též za sjednocení církví, nezapomeň ani ty, křesťane, z hloubi duše volati společně k Pánu žní: *Hospodi pomiluj*, t. j. Pane, smiluj se! A pamětliv nehynoucího zářného příkladu slovanských apoštolů sv. Cyrila a Methoděje, kteří ve službách jednoty Církve Kristovy pracovali a zemřeli, modli se často a vroucně na úmysl samého Krista:

aby všichni jedno byli.

Nákladem arcidiecesního odboru
Apoštolátu sv. Cyr. a Meth. v Praze.